

THE DOCTRINE OF CULTURAL PROGRESS OR THE IDEA OF CULTURAL MODERNITY

Mirabela Rely Odette CURELAR

Associate Professor PhD

“Constantin Brâncuși” University of Târgu-Jiu

Sheilla Patricia STAMATOIU

Faculty of Political Sciences, Philosophy and Communication Sciences

West University of Timișoara

ABSTRACT

CULTURAL MODERNITY REPRESENTS AN ESENCIAL PROGRES OF A SOCIETY; GIVING IT SPECIFICITY AND HUMAN GROUPS, AN UNBELIEVABLE SITUATION AND STRONG CHARACTER OF THE NATION; IT IS A CONNECTION BETWEEN THE PAST, THE PRESENT AND THE FUTURE, AND, THE CULTURE OF A NATION REPRESENTS THE WHOLE EXPERIENCE OF EACH INDIVIDUAL PEOPLE, FROM BIRTH TILL TO DEATH. FOR EACH INDIVIDUAL PERSON THE CULTURE AND CULTURAL MODERNITY MEANS THE SPECIFIC ENVIRONMENT OF EXISTENCE. THE CULTURE DEFINES SYNTHETICALLY HUMAN MODE OF EXISTENCE AND CREATIVE FORCE WHICH IS THE SYMBOL OF THE HUMAN BEING AND IT REPRESENTS A SYSTEM OF VALUES.

KEYWORDS: *CULTURAL MODERNITY, CULTURAL PROGRESS, INTEGRITY, CULTURAL HERITAGE, LITERARY MODERNITY, MITHS*

MODERNISMUL (fr.moderne – lat. modernus – recent). Ca tendință inovatoare dintr-o anumita etapa a unei culturi, apare la sfârșitul secolului al IX-lea și se dezvoltă la începutul secolului XX, în opoziție cu tradiționalismul, predominând noi principii de creație. Doctrina progresului cultural și social se impunea prin lupta dintre vechi și nou, dintre arhaicitate și modernitate, și, prin încrederea în capacitățile progresiste ale științei.

În literatura latino-americană de după 1880 modernismul este influențat de simbolismul francez, caracterizat de muzicalitate și exotism. În literatura română criticul literar Eugen Lovinescu a teoretizat modernismul prin cenaclul „Sburătorul” în lucrările de doctrina: „Istoria civilizației române moderne”, „Istoria literaturii române contemporane”, „Memorii” etc. Tendințele moderniste susțin sincronizarea literaturii naționale cu literatura europeană, cu spiritul vremii, prin integrarea elementelor de originalitate ce aparține tendinței. Teoria sincronismului și a diferențierii reprezintă puncte importante în studiile de doctrina lovinesciană.

Trăsăturile dominante pot fi: trecerea de la o literatură cu tematică preponderent rurală, la o literatură inspirată din mediul citadin, evoluția prozei de la liric la epic, cultivarea prozei obiective; intelectualizarea poeziei prin evoluția inversă de la epic la liric; dezvoltarea romanului psihologic, analitic; adaptarea unei formule moderne. Dintre reprezentanți se

disting: I.Barbu, C.Petrescu, I.Voronca, A.Holban, P.Constantinescu, G.Brăescu, G.Calinescu, V.Steinu, H.Papadat-Bengescu. Totodată aplicabilitatea interdisciplinarității a constituit obiectul multor cercetări în ceea ce privește doctrina progresului cultural, „interdisciplinaritatea presupune o colaborare între specialiști din diferite sectoare științifice și implicarea a cel puțin două discipline diferite.”[1]

AVANGARDA(AVANGARDISMUL) (fr. avant-garde) este un termen militar denumind detașamentul care explorează terenul necunoscut pentru a pregăti înaintarea grosului trupei. Manifestată în primele decenii ale secolului 20 și caracterizată prin spiritul de fronda, prin negarea violentă a formelor de artă consacrate, prin proclamarea noului. Avangarda se caracterizează prin: activism și negarea tradiției, prin extremism, prin concentrarea asupra creației ca proces și prin absența interesului pentru opera, pentru rezultatul acestui proces. Mișcarea de avangardă ilustrează o stare de criză prin acte anarhice și revolte spectaculoase. Considerată *acțiune de soc*, avangarda are funcție regeneratoare și deschizătoare de drumuri. În literatura română se poate vorbi despre un avangardism activ mai ales în anii 1922-1932 prin intermediul unor reviste „Contemporanul”, „Urmuz”, „Alge” etc. Ca precursor al avangardismului poate fi socotit „Urmuz” care, prin prozele sale insolite unice, anunța absurdul suprarealist. Acest ziar a fost condus de inițiatorul avangardismului românesc Tudor Arghezi. Reprezentanți din literatura universală: Tristan Tzara, Hans Arp, Marinetti, Breton etc. Printre reprezentanții literaturii române se disting: Tudor Arghezi, Alexandru Macedonski, P.Davidescu, Felix Aderca.

Furetiere, în 1693 spunea: "Modernii sunt mai buni decât cei vechi în toate formele de artă și știință" (<http://www.crestinortodox.ro/editoriale/modernitatea-fenomen-atenuarii-sensului-eshatologic-creatiei-70044.html>, accesat în 9.01.2014).

Începând cu 1715, suntem martorii unei respingeri a tradiției antice care a trasat cadrele de gândire ale Renașterii și a fi modern presupune acum ca perfecțiunea nu poate fi atinsă decât punând sub semnul întrebării toate cunoștințele într-un demers spre un adevăr mai profund. Premisa fondatoare a modernității este superioritatea față de formele de existență trecute.

Modernitatea culturală– „progres” al gândirii sau al patrimoniului cultural?

După 1867 termenul de "modernitate" va desemna o lume nouă, o concepție atât temporală cât și valorică în opoziție cu o lume veche. Modernitatea nu va fi asociată întotdeauna cu o alternanță oponentă între nou și vechi, ci va fi marcată de ideea de progres, iar „cooperarea eficientă”[2] oferindu-i oricărei populații posibilitatea de depășire. Astfel modernitatea este considerată un factor de tensiune dinamică în societate, ea fiind elementul esențial al unei crize care să critice diferite mentalități și concepții.

Nu putem rezuma modernitatea la o simplă perioadă, la o sumă de evenimente sau la un corpus doctrinar. Ea marchează o nouă reprezentare a omului cu privire relația lui cu Dumnezeu și lumea, oferind un mod concret de existență în care se va evidenția autonomia omului, și „liberul acces la informațiile de interes public”[3] și de „a crea viziunea schimbării”. [4] Civilizația dezvoltată printr-o astfel de concepție autonomă va reprezenta suveranitatea unui om într-o lume care și-a pierdut identitatea adevărată, deoarece sensul existenței nu poate fi dat de autonomie, ci de teonomie. Nu Omul-dumnezeu, ci Dumnezeu-omul ne releva sensul istoriei și al întregii creații. O cucerire economică nu înseamnă o cucerire culturală, iar identitatea autentică este dată de matricea culturală a fiecărei civilizații, „the essence of human nature”[5] și nu de performanțele economice și politice.

În opinia lui Baudelaire, conștiința mereu schimbătoare a modernității, ca sursă a frumosului reușește să domine și, până la urmă, să elimine "cealaltă jumătate" a artei. Este respinsă cu o violență ascendentă tradiția, iar imaginația artistică începe să exploreze tărâmul lui "nu încă". Modernitatea deschide calea revoltelor *avangardei*. „În același timp, ea se întoarce împotriva ei înseși și, autoreceptându-se ca *decadență*, dramatizează sentimentul acut al propriei sale crize. Aparent contradictorii, noțiunile de *avangardă* și *decadență* devin aproape sinonime și, în unele cazuri, pot fi chiar folosite una în locul celeilalte”.(<http://mihaelagrigore.wordpress.com/category/uncategorized/>).

„În sensul ei cel mai larg, modernitatea se reflectă în opoziția ireconciliabilă dintre seriile de valori corespunzătoare (1) timpului obiectiv, socialmente măsurabil, al civilizației capitaliste (timpul ca un bun mai mult sau mai puțin prețios, cumpărat și vândut pe piață) și (2) duratei personale, subiective, imaginare, acelei *durée* sau aceluia timp personal creat de evoluția "sinelui". Această din urmă identitate între *timp* și *sine* constituie fundamentul culturii moderniste. Dintr-o astfel de perspectivă, modernitatea estetică își dezvăluie câteva dintre motivele profunde sale "vocații a crizei" și a alienării față de cealaltă modernitate, cea burgheză, care, cu toată obiectivitatea și raționalitatea ei, a pierdut, după declinul religiei, orice justificare metafizică sau morală riguroasă. Produsă fiind de sinele izolat, ca o reacție la timpul desacralizat - și, prin aceasta, dezumanizat - al activității sociale, conștiința timpului subiectiv reflectată în cultura modernistă este și ea lipsită de atari justificări. Rezultatul final al ambelor modernități pare să fie un același nelimitat relativism”(Analele Universității din Craiova, Nr.21 (1/2008), p.127).

Modernitatea nu ar avea nici o importanță într-o societate pentru care conceptul temporal-secvențial de istorie nu înseamnă nimic și care își organizează categoriile temporale conform unui model mitic și recurent, cum este cel descris de Mircea Eliade în *Mitul eternei reîntoarceri*. Deși ideea de modernitate a ajuns să fie asociată aproape automat cu secularismul, principalul ei element constitutiv este sensul *timpului irepetabil*, care are în vedere așa numita „the perceptive experience”[6] deloc incompatibil cu o *Weltanschauung* religioasă, cum este cea caracterizată de viziunea eshatologică iudeo-creștină asupra istoriei.

Francis Bacon este considerat inițiatorul unei noi și puternice analogii care ilustrează perspectiva sa și a generației sale asupra raportului dintre Antichitate și epoca modernă. Bacon se bazează pe un paradox care combină lipsa de experiență a copilăriei cu înțelepciunea senectuții. Dacă privim lucrurile așa cum ne propune el, putem afirma că noi, modernii, suntem adevărații antici, cei vechi fiind, la vremea lor, tineri și "moderni". Aceia pe care îi numim antici numai prin raportare la noi sunt vechi și mai bătrâni; prin raportare la lume, ei sunt, în mod evident, mai tineri decât noi.

În *Novum Organum*, Bacon afirma: "Cât privește Antichitatea, opinia oamenilor despre ea este foarte superficială și lipsită de congruență cu termenul însuși. Căci vârsta înaintată a lumii este de fapt adevărata Antichitate; iar aceasta este un atribut al vremurilor noastre și nu al vârstei timpurii a lumii, în care au trăit anticii și care, deși mai depărtată în raport cu noi, față de lume era mai tânără. Într-adevăr, așa cum de la omul bătrân așteptăm o cunoaștere mai profundă a lucrurilor omenești și o judecată mai coaptă decât de la cel tânăr, din pricina experienței, a lucrurilor multe și variate pe care le-a văzut, le-a auzit și le-a gândit, tot astfel, dacă am cunoaște forța epocii noastre și am decide să o punem la încercare și la efort, ne-am putea aștepta la mult mai mult din partea ei decât de la Antichitate, pentru că ea reprezintă o vârstă mai înaintată a lumii, care s-a îmbogățit și înarmat cu nenumărate experiențe și observații”(Nou Organon, Oxford (1878) public domain @GoogleBooks, accesat în 9.01.2014).

Progresiștii consideră că descinderea în cunoaștere, dezvoltarea civilizației și influența benefică a rațiunii contribuie la o mai bună, mai cuprinzătoare înțelegere a acelor valori perene și universale care nu erau mai puțin reale în vremurile de demult, ci doar insuficient percepute.

Când ne referim la modernitate culturală avem în vedere evoluția aspectelor de limbă, cultură, patrimoniu cultural, tradiții și religie. Nici unul dintre acestea nu a dobândit însă, un caracter de uniformitate, nu a fost acceptat în unanimitate de națiunile lumii contemporane.

Modernitatea culturală are în vedere natura umană și complexitatea ei, istoria devenirii omului, a creării și recreării lui printr-un proces progresiv de gândire, efort și voință, înseamnă că vorbim despre o față vizibil conștientă de sine pe de o parte, și pe de alta de o față ascunsă ce transpare în gânduri, gesturi, comportamente aflate într-un permanent și conștient progres. Sentimentul de identitate creează omului siguranță, confort psihic, intimitate dar și responsabilități legate de obligațiile temporare, fața de evoluția socială mai largă a structurilor de apartenență și de securizare materială și spirituală ale identității poporului său.

Identitatea culturală reprezintă esența perenității unui popor; conferindu-i omului specificitate și grupurilor unitate, caracter irepetabil și ireductibil; ea constituie legătura între trecutul, prezentul și viitorul oamenilor, cultura unui popor fiind cea care condiționează întreaga experiență a fiecărui individ, de la naștere până la moarte, termenul 'identitate' fiind folosit pentru a desemna o 'categorie de analize'(Brubaker, Rogers & Frederick Cooper, 2000, p. 5). A priva persoanele sau grupurile de identitatea lor culturală înseamnă a le priva de istoria lor, a le nega dreptul lor la existență. Omul datorează demnitatea sa culturii sale și vocației sale de a fi civilizat; astfel, în filozofia drepturilor omului, după viața și integritatea fizică, un loc prioritar îl ocupă, modurile de exprimare culturală: libertatea de gândire, de expresie, de conștiință, de reuniune și de asociere, dreptul la cultură și educație, și altele. În ultimul timp conceptul de cultura a câștigat și o semnificație politică, prin integrarea explicită a problematicii interculturale în limbajul politic.

Un subiect din ce în ce mai important în ultimele decenii, cu precădere în context european este modernitatea culturală. Datorită nevoii de legitimizare a modernității culturale europene ea constituie un principiu unificator al diferitelor moșteniri culturale. Putem defini modernitatea culturală un sistem care reacționează la schimbările din mediu social existent. Dacă indivizii se schimbă dintr-un mediu cultural în altul, sistemul identitar nu "recunoaște" reguli impuse. Teoria identității sociale arată că însăși activitatea cognitivă de distingere între intra- și extra-grupuri poate duce la efecte subtile în evaluările pe care oamenii le fac despre ceilalți(Social Identity Theory: cognitive and motivational basis of intergroup differentiation, Universiteit Twente. Consultat în 26 aprilie 2011). Aceste schimbări pot genera dezechilibre în sistem.

Miturile – elemente esențiale ale patrimoniului cultural

Constituindu-și o semantică proprie, mitul primitiv se prezintă astăzi ca o construcție lipsită de sens deoarece evoluția gândirii a denaturat înțelesurile primare, prin instaurarea logicii, a rațiunii, a judecății, sau, a depășit obstacolele pe care acestea le individualizau în calea cunoașterii.

Ceea ce poate fi înțeles ca noutate nu constă în interesul pe care literatura începe să-l acorde științei, pe care și-o propune ca temă spre a descifra sensul misterului și nici în stările confuze, psihologice, ci în finalitatea inedită a operei. Luciditatea ieșită din comun, raționalizarea deplină a actului de elaborare mărturisită, orientează creația modernă spre analiză.

Dincolo de detaliile insolite sau firești, rămân spații încă obscure; suprapunerile, nesiguranțele, întârzierile, gestionate cu o abilitate compozițională impecabilă, creează o tensiune din care se sugerează un realism psihologic pertinent. Misterul fără metafizică, anxietatea perceperii evidențelor, ezotericul faptelor banale, toate asamblate într-o coerentă compoziție creează un efect poetic al unei dramatice sincerități scriitoricești, confirmate în trăirile obscure ale autorului contemporan care dorește să evadeze din spațiul limitat al gândirii tradiționale și să pătrundă în sfera modernității literare. Evoluția gândirii în spațiul literar nu îndepărtează însă autorul de la identitatea sa culturală, îi creează numai acel necesar de hrană literară care să îi poată satisface dorința de maturizare literară. Fenomenul transmigrației literaturii de la mit la modernitatea literară are în vedere metamorfoza autorului contemporan care depășește granițele primitivismului literar și migrează în spațiul actual.

Literatura coboară din mit într-un cotidian incert, neliniștea se transpune în teroarea evenimentului, iar logica se interpune identificării totale a universului operei cu personalitatea creatorului, abstrasă aparent din tensiunea afectivă a mesajului. Se impune în literatura actuală povestirea care creează mister, neverosimil nocturn, prezent enigmatic și absurd. Autorul actual concepe literatura contemporană utilizând un „mijloc de analiză” al unor stări patologice, al impulsurilor primitive, încercând să elimine tot ceea ce nu e în legătură cu suprafața rațională a conștiinței.

Lucid, cerebral, scriitorul contemporan exploatează toate posibilitățile genului, forțează limitele normelor înțelegând mai bine ca oricare altul natura echivocă, ambiguă și eterogenă a lucrurilor, protestând o „experiență a limitelor” și a stărilor abisale, eliberând imaginația de toate constrângerile, savurând jocul liber, neîngrădit al fanteziei, epuizând toate resursele lumii materiale.

Critica sociologică definește fantasticul descins din mit, ca o tulburare a raportului „reflectare/ogindire” și printr-o trăire mai intensă, în spiritul în care E. A. Poe vorbea de o „experiență a limitelor”. Deosebirea dintre realism și fantastic n-ar fi așadar una de substanță, ci una care ține de intensitatea trăirii.

Cultura națională și modernitatea culturală

A-i atribui culturii o definiție înseamnă a defini însăși condiția umană, în unitatea și varietatea ei, în încercările nesfârșite de a crea, de a lăsa posterității valori inestimabile. Prin cultură, omul își depășește mediul de existență și dă sens vieții sale. Nu există o definiție standard a culturii. De fapt, cultura, spune Abraham Moles, se pretează la o “definiție deschisă”, oricând susceptibilă de corecturi și adăugiri.

Conceptul de cultură poate fi definit abordând o perspectivă interdisciplinară care ar putea descifra articulația diverselor sale aspecte și implicațiile socio-umane. Numai printr-o privire de ansamblu în toate ramurile vieții sociale și în toate disciplinele educaționale putem elabora o idee completă în legătură cu ceea ce reprezintă de fapt cultura. Putem astfel surprinde câteva definiții, păreri și idei legate de conceptul de cultură, în scopul de a înțelege rolul și implicațiile ei în societatea contemporană.

Cultura poate fi privită ca un ansamblu de limbaje, simboluri și semnificații care sunt integrate într-un amplu și complex proces de comunicare. Cel care dă tonus și culoare acestui ansamblu este omul, interesat mereu de tot ceea ce-l înconjoară. În acest sens, Edgar Morin afirmă că “omul este o ființă culturală prin natură pentru că este o ființă naturală prin cultură” (<http://www.forum.ebacalaureat.ro/viewtopic.php?f=345&t=1409>, accesat în 9.01.2014).

Astfel cultura este un fel de a doua natură a omului, o natură secundară, apărută prin îmbogățirea naturii primordiale fără însă a vorbi de o ruptură radicală între cele două realități. Ele se combină permanent în ființa umană.

Pentru om, cultura și identitatea culturală reprezintă mediul specific de existență. Ele delimitează un domeniu existențial, caracterizat prin sinteza dintre obiectiv și subiectiv, dintre real și ideal. Cultura definește sintetic modul uman de existență și este simbolul forței creatoare a omului. Ea reprezintă un adevărat sistem de valori. S-au căutat tot felul de definiții și de explicații care să stabilească sfera în care există cultura ca realitate sau concept. Identitatea culturală reprezintă asigurarea caducității unui popor. Pentru a surprinde mai bine aceste aspecte se poate face o apreciere legată de partea materială și cea spirituală a creației întrucât ele reprezintă laturile constitutive ale vieții umane. [Stuart Hall](#), sugerează că „ar fi oportună tratarea identității ca un proces, astfel încât să poată surprinde realitatea experiențelor sociale diverse și mereu schimbătoare” (Hall, Stuart, 1992, p. 4–13).

Concluzii:

Ideea burgheziei cu privire la modernitate a continuat remarcabilele tradiții ale perioadelor anterioare din istoria ideii de modernitate. Doctrina progresului are ca premise: încrederea în posibilitățile benefice ale științei și tehnologiei, preocuparea pentru timp (un timp *măsurabil*, un timp care se cumpără și se vinde și care are deci, ca orice altă marfă, un echivalent calculabil în bani), cultul rațiunii, idealul de libertate definită în contextul unui umanism abstract, dar și orientarea către pragmatism, către cultul acțiunii și al succesului. Utopia unei fericiri veșnice dobândite prin valorile ideologiei consumiste contemporane nu poate fi soluția mulțumitoare pentru un om dispus să-și caute profunzimea rădăcinilor existentei sale. Suntem clădiți pentru a nu ne mulțumi cu ceea ce ne oferă prezentul.

Literatura continuă o necontenită evoluție a culturii, păstrând însă neștirbită o solid arsenal de obiceiuri, tradiții și valori naționale incontestabile. Evoluția gândirii creatoare ne-a călăuzit cu finețe să descindem din mit pentru a descoperi drumul spre modernitatea literară contemporană. Esențial este însă să ne dorim să luptăm pentru a trai cu adevărat, pentru a ne asuma istoria existenței noastre din perspectiva comuniunii dintre Dumnezeu și creație, posibilă de a fi anticipată încă din istoria poporului nostru. Astfel, este important să redescoperim resorturile interioare ale unei viziuni ce articulează contemporaneitatea în rădăcinile solide ale mitului, identității culturale și istoriei noastre naționale.

Referințe bibliografice:

- [1] Ana-Maria DUDĂU, *Interdisciplinary scientific lexis*, Annals of the „Constantin Brâncuși” University of TârguăJiu, Letter and Social Science Series, Supplement 1/2017, „ACADEMICA BRÂNCUȘII” PUBLISHER, p. 202.
- [2] Ina Raluca TOMESCU, *Climate change. Security implications*, Annals of the „Constantin Brâncuși” University of TârguăJiu, Letter and Social Science Series, Supplement 1/2017, „ACADEMICA BRÂNCUȘII” PUBLISHER, p.157.
- [3] Roxana DOBRIȚOIU, *Certain aspects concerning the relation administration-citizen in terms of access to information of public interest*, Annals of the „Constantin Brâncuși” University of TârguăJiu, Letter and Social Science Series, Supplement 1/2017, „ACADEMICA BRÂNCUȘII” PUBLISHER, p.100.
- [4] Olivia- Roxana POPESCU, *Leadership and management in the context of organizational change*, Annals of the „Constantin Brâncuși” University of TârguăJiu, Letter and Social Science Series, Supplement 1/2017, „ACADEMICA BRÂNCUȘII” PUBLISHER, p.161.
- [5] Elena PALIȚĂ, *Shakespearean adaptations and representations*, Annals of the „Constantin Brâncuși” University of TârguăJiu, Letter and Social Science Series, Supplement 1/2017, „ACADEMICA BRÂNCUȘII” PUBLISHER, p.248.

[6] Mihaela MANASIA, *FROM PERCEPTION TO LANGUAGE*, Annals of the „Constantin Brâncuși” University of Târgu Jiu, Letter and Social Science Series, Issue 2/2014, „ACADEMICA BRÂNCUȘI” PUBLISHER, ISSN 1844 – 6051, p.74.

Brubaker, Rogers & Frederick Cooper(2000), "Beyond 'Identity'". In: *Theory and Society*, vol. 29, p. 1–47.

Social Identity Theory: cognitive and motivational basis of intergroup differentiation(2011).. Universiteit Twente. Consultat în 26 aprilie 2011.

<http://www.forum.ebacalaureat.ro/viewtopic.php?f=345&t=1409> , accesat în 9.01.2014

Hall, Stuart(1992), 'Crossing Boundaries: Stitching The Self in Place' in *Nothing Stands Still, The Crossing Boundaries Seminar, European Network for Cultural and Media Studies*, Amsterdam..

<http://www.crestinortodox.ro/editoriale/modernitatea-fenomen-atenuarii-sensului-eshatologic-creatiei-70044.html> , accesat în 9.01.2014.

<http://mihaelagrigore.wordpress.com/category/uncategorized/>, accesat în 9.01.2014

Analele Universității din Craiova(2008), Seria Filozofie, Nr.21 (1/2008).

Halilppa, Pan (2001). *Publicistică*, Chișinău, Republica Moldova, Fundația Culturală Română.

[*Nou Organon(1878)*, traducere engleză, bazată pe traducerea 1863 de [James Spedding](#) , [Robert Leslie Ellis](#) , și [Douglas Denon Heath](#) , *Novum Organum* (English) Thomas Fowler (ed., notes, etc.) McMillan and Co., Clarendon Press, Oxford (1878) public domain @GoogleBooks.

Dumitru Micu(1984 – 1985), *Modernismul românesc*, București, Editura Minerva.